

УДК 94(477.83/.86=411.16)18/19-057.9 Романчук Ю. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2021.22.3704>
ORCID ID: 0000-0002-8140-0166

ПОЛІТИЧНА ВІЗІЯ ЮЛІЯНА РОМАНЧУКА ЩОДО ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ В ГАЛИЧИНІ НА ЗЛАМІ ХІХ–ХХ ст.

Назар ВАСЬКІВ

Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: nazarvask@gmail.com

Кінець ХІХ – початок ХХ ст. позначився змінами у ставленні провідних громадсько-політичних діячів Галичини до єврейського питання. Його актуальність була зумовлена намаганням видозмінити українсько-єврейські стосунки на платформі порозуміння та співпраці. Така трансформація світоглядного виміру яскраво простежується у діяльності лідера УНДП та знаного парламентаря Юліяна Романчука (1842–1932). Ідеї, що він розробив на найвищому рівні сприяли переходу від переважно негативного до прагматичнішого ставлення українців до євреїв. Його виважена та послідовна позиція засвідчила відсутність перешкод на шляху до міжнародного порозуміння. Так закладено підвалини для політичної співпраці, практичне втілення якої відбулося 1907 та 1911 рр. під час виборчих кампаній до Державної Ради. У подальшому, Ю. Романчук продовжив розвивати українсько-єврейські взаємини, які відображено на сторінках конституційного проекту Галицької Республіки. Фахова обізнаність в єврейському питанні забезпечили йому позитивне реноме і серед української, і серед єврейської людности.

Ключові слова: єврейське питання, Юліан Романчук, українсько-єврейські взаємини, Галичина.

Єврейське питання займало вагомe місце у світоглядному вимірі та політичній діяльності лідерів українських та польських партійних середовищ. Іван Франко¹, Михайло Павлик², Осип Назарук³, Володимир Охримович⁴, Семен Вітик, Микола Ганкевич⁵, Францішек Смолька⁶, Теофіл Мерунович⁷ та інші політики

¹ Алоїз Вольдан, Олаф Терпіц. *На перехресних стежках: Іван Франко та єврейське питання у Галичині*. Матеріали наукової конференції у Віденському університеті (24–25 жовтня 2013 року). (Київ: Критика, 2016).

² Стаття М. Павлика “Єврейский вопрос” и “География России”, ЦДІА України у Львові, ф. 663, оп. 1, спр. 24, арк. 1–9.

³ Осип Назарук. “Як працюють Жиди”. *Громадський Голос*. 15 червня. Ч. 39. (1906): 2.

⁴ Статистичні дані про національний склад Східної Галичини складений Охримовичем В., ЦДІА України у Львові, ф. 372, оп.1, спр. 7, 28 арк; Володимир Охримович. “Про фальшоване національної статистики при попередних конскрипціях”. *Діло*. Ч. 286. (1910): 2; Володимир Охримович. “Про фальшоване національної статистики при попередних конскрипціях (Конець)”. *Діло*. Ч. 287. 1910: 1–2.

⁵ “Промова тов. Миколи Ганкевича”. *Земля і Воля*. Ч. 36. (1908): 2; Микола Ганкевич. “Соціалістичний Інтернаціонал і війна”. (1915): 32.

⁶ “Mowy posła Franciszka Smolki wygłoszone na posiedzeniach galic. Sejmu dnia 30. września i 8. Października 1868 r. w kwestyi żydowskiej”, Lwów, 1868, 8.

неодноразово піднімали його у контексті аналізу міжнаціонального співжиття на галицьких землях. На цій основі виокремилися тенденції розвитку українсько-єврейсько-польських взаємин у Галичині та Австро-Угорщині. У цьому плані виняткової уваги заслуговує діяльність званого українського діяча Юліана Романчука. Саме на його прикладі можна простежити еволюцію ставлення до суспільно-політичного становища євреїв кінця XIX – початку XX ст. і в Галичині, і в Австро-Угорщині загалом.

Українсько-єврейські взаємини, як і єврейське питання у політичній візії Ю. Романчука, досі не стало предметом глибокого наукового аналізу. Низка праць і дисертаційних досліджень істориків та юристів присвячені здебільшого його громадсько-політичній та парламентській діяльності, державно-правовим поглядам та польсько-українським взаєминам. Ідеться про праці Ігоря Чорновола⁸, Ігоря Дейчаківського⁹, Олени Аркуші¹⁰, Володимира Булачека¹¹, Олега Пилипишина¹², Василя Расевича¹³. Окремі фрагменти міжнаціональних взаємин містяться в дослідженні Андрія Мельника¹⁴.

Політичну візію Ю. Романчука у єврейському питанні умовно можна поділити на три етапи: 1899–1903 рр. – очолена ним розбудова Української Національно-Демократичної Партії (далі – УНДП) та дотримання категоричної позиції щодо єврейського населення Галичини; 1904–1911 рр. – зміна світоглядного та партійного бачення, що проявилось у закладенні основ міжнаціонального

⁷ Teofil Merunowicz. *O metodzie i celach rozpraw nad kwestyą żydowską przez Teofila Merunowicza*. (Lwów : Nakładem autora, 1879); Teofil Merunowicz. *Siedm prośb wniesionych do Wysokiego Sejmu Krajowego Galicyjskiego w sesyi z roku 1880 w sprawie równouprawnienia żydów*. (Lwów : Nakł. aut., 1880); Teofil Merunowicz. *Wnioski Sejmowie w sprawie Żydowskiej*. (Lwów : Z drukarni “Gaz. narod.” J. Dobrzańskiego i K. Gromana, 1881); Teofil Merunowicz. *Żydowska polityka narodowa obecnej doby (Die Ostjudenfrage)*. (Lwów : Nakładem Księgarni W. Gubrynowicza i Syna, 1917). Teofil Merunowicz. *Żydzi*. (Lwów : Nakładem Księgarni Polskiej (Z drukarni J. Dobrzańskiego i K. Gromana), 1879).

⁸ Ігор Чорновол. *Українська фракція Галицького крайового сейму 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму)*. (Львів, 2002).

⁹ Ігор Дейчаківський. *Юліан Романчук*. (Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998).

¹⁰ Олена Аркуша. “Від – подоляків до – ендемії (еволюція польсько-українських взаємин на зламі XIX – XX ст.)”. *Українсько-польські відносини в Галичині у XX ст.* (Івано-Франківськ: Плай), 1997, 81–89.

¹¹ Володимир Булачек. *Громадсько-політична діяльність Ю. Романчука (1842–1942)*. Автореферат дисертації на здобуття кандидата історичних наук. (Львів, 2011), 17.

¹² Олег Пилипишин. “Виборчі кампанії до Віденського парламенту у Східній Галичині (1895–1910): пропозиції Ю. Романчука”. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. (2013). Вип. XXXVII, с. 60–65; Олег Пилипишин. “Юліан Романчук як співзасновник і член українських політичних партій (1899–1923)”. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. (2014). Вип. XXXVIII, С. 97–100.

¹³ Василь Расевич. *Українська національно-демократична партія (1899–1918)*. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук., спец. 07.00.01 Історія України. (Львів, 1996), 22.

¹⁴ Андрій Мельник. *Державно-правові погляди Юліана Романчука* : Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата. юридичних. наук: 12.00.01. (Львів, 2015), 20.

порозуміння та активній фазі політичної співпраці; 1918–1932 рр. – підсумкове оформлення напрацювань в українсько-єврейських взаєминах, втілене у конституційному проєкті Галицької Республіки, який, найімовірніше, підготував Ю. Романчук¹⁵.

Він народився 24 лютого 1842 р. у с. Крилосі, неподалік Галича¹⁶. У 1860 р. закінчив академічну гімназію у Львові, а 1864 р. – філософський факультет Львівського університету. У 1879 р. заснував і редагував часопис “Батьківщина”¹⁷, а також був співробітником газети “Діло”. Активна політична кар’єра розпочалася 1883 р. із здобуттям посольського мандату Галицького крайового сойму (до 1897 р. – *Н. В.*). Упродовж 1891–1897 та 1901–1918 рр. обирався депутатом Державної Ради¹⁸, а 1910 р. заступив посаду віце-президента Райхсрату¹⁹.

Активний період політичної діяльності Ю. Романчука припав на 1890-ті рр. і пов’язаний з політикою “ нової ери”, яка формувалася довкола українсько-польських взаємин та перспектив їхнього розвитку. Не досягнувши поставлених цілей, він активізував партійно-політичну діяльність і 1899 р. став лідером новоствореної УНДП. В основу програми партії покладено більшість програмних принципів галицьких радикалів²⁰. Партія стала першою політичною силою, у програмі якої була засада, що безпосередньо стосувалася єврейської громади Галичини. Зокрема, зазначалося таке: “Будемо поборювати Жидів, оскільки вони визискуючи наш нарід, роблять шкоду нашим економічним і моральним інтересам, або підтримуючи наших політичних противників, шкодять нашій національній справі”²¹. Не маючи прямих свідчень, можна лише припустити, що Ю. Романчук на даному етапі розбудови партії поділяв такі її програмні цілі.

Уже від початку ХХ ст. тональність УНДП через періодичні видання щодо єврейської людности почала змінюватись. Попри окремі критичні висловлювання стосовно євреїв, національно-демократичні лідери усвідомлювали їхню політичну вагу в краї. Логіка подій підказувала, що за сприятливих обставин галицьке

¹⁵ Проєкт конституції “Галицької республіки”, складений [Юліаном Романчуком], ЦДІА України у Львові, ф. 382, оп.1, спр.7, арк. 1.; Андрій Мельник. *Державно-правові погляди Юліана Романчука* : автореферат дисертації кандидата юридичних наук : 12.00.01. Львів, 2015, 12.

¹⁶ Замітки і виписки Романчука Ю. з політичних питань, ЦДІА України у Львові, ф. 382, оп.1, спр. 60, арк. 20.

¹⁷ Володимир Булачек. *Громадсько-політична діяльність Ю. Романчука (1842-1942)*. Автореферат дисертації на здобуття кандидата історичних наук. (Львів, 2011), 7.

¹⁸ Олег Пилипишин. “Виборчі кампанії до Віденського парламенту у Східній Галичині (1895–1910): пропозиції Ю. Романчука”. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. (2013). Вип. XXXVII, 61.

¹⁹ Андрій Мельник. *Державно-правові погляди Юліана Романчука*. Автореферат дисертації кандидата юридичних наук 12.00.01. (Львів, 2015), 1.

²⁰ Василь Расевич. *Українська національно-демократична партія (1899–1918)* Автореферат дисертації на здобуття кандидата історичних наук. (Львів, 1996), 16.

²¹ “Народна тактика”. *Свобода*. Ч. 3. (1900): 1–2; “Наша народна тактика”. *Діло*. Ч. 13. (1900): 1.

єврейське представництво в Австрійському парламенті могло зрости до десяти депутатських мандатів. За умови об'єднання з депутатами-євреями з-поза Галичини воно могло би “[...] стати поважною обороною інтересів жидівського народу”²². З огляду на це, УНДП заявляла, що євреї “[...] заняли би симпатичніше и достойніше становище, ніж займають його тепер, коли при всяких выборах служат лише за наганячів та підле орудє в руках верховодячої в краю кліки”²³.

Декларуючи готовість до співпраці з євреями, УНДП наголошувала на тому, що вона могла відбутися тільки за певних умов: “Нехай тільки жидівські провідники в краю зрозуміють, що вислугуване ся польським верховодам Жидів лише деморалізує, що піддержуване польської культури ослабляє їх самих і шкодить їх власній національній справі, що віддаване жидівської маси до всяких виборчих махінацій зводить сю жидівську масу до стану крайної безхарактерности і одичіння – нехай взагалі жиди стануть працювати всі виключно для своєї національної ідеї а перестануть піддержувати польську культуру і польських верховодів – а тоді мимохїть стануть они нашими найліпшими союзниками”²⁴.

Як і більшість провідних діячів галицького політикуму, Ю. Романчук мав комплексну обізнаність у єврейському питанні в Галичині²⁵. Володіючи інформацією щодо кількості єврейського населення та його політичної орієнтації, він чітко усвідомлював їхню вагу не лише в середовищі галицького, але й австро-угорського політикуму в цілому. Варто зауважити, що станом на 1900 р. кількість єврейського населення Галичини складала 811 371 чол.²⁶ (у її східній частині мешкало 618 801 чол., або 12,9 % від усього населення краю²⁷). Тому їхній вплив особливо активно простежувався під час виборчих кампаній, що своєю чергою визначало результати до представницьких органів влади. Справа у тому, що у своїй більшості єврейське населення перебувало під впливом польських партійних середовищ, які різними методами залучали їх до протидії українським національним прагненням, у тому числі на етапах виборчих перегонів. З появою та активною діяльністю серед єврейського населення сіоністського руху поляки відкрито побоювалися втратити свого політичного союзника²⁸. Водночас це створило умови для зближення між національно орієнтованими українськими та єврейськими партіями і рухами, перспективу якого активно розглядали в УНДП. Відтак розпочалося поетапне налагоджуватись взаємини та формуватись підвалини політичної співпраці між національними демократами та сіоністами. За цих обставин національні демократи почали виявляти симпатії до галицьких

²² “Жидовска напастъ”. *Діло*. Ч. 279. (1900): 2.

²³ “Обчисленє силы галицкихъ жидѳвъ”. *Діло*. Ч. 231 и 232. (1900): 1.

²⁴ “Жиди в Галичині”. *Діло*. Ч. 200. (1902): 1.

²⁵ Julian Romancyuk. *Die Ruthenen und ihre Gegner in Galizien*. (Wien, 1902): 2–3.

²⁶ “*Podręcznik statystyki Galicyi wydany przez Krajowe biuro statystyczne pod redakcyą dr. Tadeusza Pilata*”. (Lwów : Z 1 Związkowej drukarni we Lwowe, ul. Lindego L. 4, T. VIII, część pierwsza. 1908): 3.

²⁷ Bohdan Wasiutyński. *Ludność Żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX*. (Warszawa : Studium statystyczne. Kasa im. Mianowskiego, 1930): 91.

²⁸ Władysław Jaworski. *Po wyborach*. (Kraków : Nakł. autora, 1907): 10–11.

сіоністів²⁹. Таких висновків дійшло зібрання сіоністів у Львові в листопаді 1903 р. Аналізуючи його ухвали, націонал-демократи стверджували, що програмні засади сіонізму з їхньою послідовною реалізацією можуть кардинально вплинути на розклад політичних сил в Галичині³⁰.

У квітні 1905 р. Ю. Романчук, складаючи депутатський звіт, висунув пропозицію, щоб українські послы Австрійського парламенту домагалися визнати євреїв окремим народом Австрії. Він, зокрема, зазначив: “Коли б Жиди уважали ся за окремий нарід, то не тримали майже так все з Поляками, як тепер. Жиди повинні бути також узнані за окрему національність і вилучені з округів виборчих інших національностей”³¹. Ідея лідера національних демократів зустріла широку підтримку не лише в середовищі сіоністів, але й серед політичних сил, критично налаштованих щодо єврейства. Як наслідок, на вічах у Львові, присвячених виборчій реформі, підтримано пропозицію “[...] щоби для жидівського населення отворено окремі виборчі округи”³². Також на додаткових виборах 1906 р. до Австрійського парламенту замість покійного Еміля Бика УНДП підтримала кандидатуру сіоніста Адольфа Штандта³³. Свої дії націонал-демократи аргументували тим, що “[...] не можна нам відносити ся до всіх жидів без розбору. [...] є двоякі Жиди: одні, що тримають з Ляхами і з “польським колом” – се наші вороги; а другі що власне ворожі Ляхам – се наші природні союзники, сіоністи”³⁴. Підтвердженням такого підходу стали міркування Ю. Романчука, що націонал-демократи, попри негативне налаштування до євреїв з боку українського селянства, повинні співпрацювати з сіоністами, які вигідно вирізнялися серед усіх єврейських національних рухів.

Ця заява сприяла переходу до політичного порозуміння між українцями та євреями на національно-демократичній платформі. Практичне втілення такої позиції відбулося під час та за наслідками виборчих кампаній до Державної Ради 1907 і 1911 рр. Вони засвідчили відсутність будь-яких перешкод на шляху до міжнаціональної співпраці до Австрійського парламенту.

Визначальним моментом у взаєминах між націонал-демократами та сіоністами стали вибори до Австрійського парламенту 1907 р. Кампанія, що їм передувала, засвідчила спільне намагання позбутись політичної опіки поляків. За таких умов УНДП вирішила діяти за принципом: “Союзник мого ворога – мій ворог. Ворог мого ворога – мій союзник”³⁵. Націонал-демократи висловлювали переконання, що дотеперішній союз із поляками не приніс євреям бажаних результатів³⁶.

²⁹ “Конгрес сіоністів”. *Діло*. Ч. 185. (1903): 1–2.

³⁰ “З’їзд сіоністів у Львові”. *Діло*. Додаток Ч. 254 і 255. (1903): 1.

³¹ “О Выборчу реформу”. *Свобода*. Ч. 48. (1905): 1.

³² Учасник. “Рух в справі виборчої реформи”. *Свобода*. Ч. 49. (1905): 3.

³³ Х. “Поучающий вибір зь міст Броди=Золочів”. *Свобода*. Ч. 37. (1906): 1–2.

³⁴ Там само.

³⁵ “Жиди і вибори”. *Діло*. Ч. 72. (1907): 1.

³⁶ Там само.

Лідери УНДП були переконані, що політична співпраця українців та євреїв на виборах до Державної Ради матиме позитивні наслідки для обох народів. “Розуміє ся, що чим більше Жидів-сіоністів вийде послами по містах, тим ліпше для нас, Русинів, бо тим більше ослабне „коло польське“. Для того, Русини по містах і місточках повинні порозумівати ся з Жидами-сіоністами, аби себе взаємно попірати – спільно против Ляхів” – підкреслювала “Свобода”³⁷. Як наслідок, націонал-демократи закликали виборців підтримати кандидатуру сіоніста Генріха Габеля³⁸. Вони звертали увагу на погрози поляків, що у випадку підтримки українських кандидатів у депутати, на євреїв чекатиме погром³⁹.

Зі свого боку, лідери галицьких сіоністів підтримували пропозиції УНДП щодо політичної співпраці. Ще напередодні виборів вони запевняли, що на випадок проходження до парламенту, сіоністи створять власний клуб і не будуть об’єднуватися з поляками. Таку позицію оприлюднив Давид Мальц у листі до редакції “Діла”⁴⁰. За підтримку на виборах він обіцяв сприяти політичним домаганням українців, а також проводити просвітницьку роботу з асимільованими євреями, щоб послабити політичний вплив поляків⁴¹.

Загалом вибори 1907 р. не виправдали сподівань національних демократів від співпраці з євреями⁴². Тим не менше, до парламенту обрано трьох галицьких сіоністів – Артура Малера, Г. Габеля і А. Штандта⁴³. Підсумком українсько-єврейського порозуміння станом на 1907 р. можна вважати спільний протест супроти відмови парламенту визнати факти зловживань під час виборчої кампанії в Галичині. Після його оприлюднення, українські та єврейські депутати спонтанно піднялись зі своїх місць та виконали “Не пора, не пора” та “Ще не вмерла Україна”⁴⁴.

Станом на 1910 р. українсько-єврейські взаємини вийшли на якісно вищий рівень міжнаціонального порозуміння. У цьому часі окремі єврейські лідери відверто виявляли солідарність з українцями в їхній боротьбі проти поляків, заявляючи таке: “Свідомі Жиди, вишколені несказано твердою минувшистою, вповні розуміють дуже тяжку боротьбу руського народу в Галичині і бажають йому, щоби ся боротьба о землю, о жите, але й о честь народу та сьвяте добро народної культури принесла успіхи і щоби свої дорогі сили міг розвивати в спокійній еволюції”⁴⁵.

---

³⁷ “Округи міські”. *Свобода*. Ч. 6. (1907): 7.

³⁸ “Нова побіда”. *Свобода*. Ч. 21. (1907): 1.

³⁹ “Вшехполяки провокують противжидівський погром”. *Діло*. Ч. 65. (1907): 1.

⁴⁰ Давид Мальц. “В справі русько-жидівській”. *Діло*. Ч. 71. (1907): 2.

⁴¹ Там само.

⁴² “Виборча статистика”. *Діло*. Ч. 102. (1907): 1.

⁴³ “Вибори”. *Діло*. Ч. 108. (1907): 2; “Парляментарна репрезентация Галичини”. *Діло*. Ч. 113. (1907): 2.

⁴⁴ Joshua Shanes, Yohanan Petrovsky-Shtern. “An unlikely alliance: the 1907 Ukrainian–Jewish electoral coalition”. *Nations and Nationalism*. 15 (3). (2009): 498.

⁴⁵ “Жидівський голос в руській справі”. *Діло*. Ч. 159. (1910): 4.

Лідери УНДП напередодні парламентських виборів 1911 р. поклали значні сподівання на співпрацю з євреями⁴⁶. Національні демократи проводили серед виборців значну роз'яснювальну роботу стосовно доцільності українсько-єврейської політичної співпраці. Вони наголошували, що в результаті порозуміння з євреями українці можуть здобути більше депутатських мандатів, а тому – отримають можливість впливати на розподіл урядових субвенцій, на заснування нових народних шкіл, гімназій та інших народних інституцій⁴⁷. Вказували націонал-демократи і на те, що у всіх сферах суспільно-політичного життя Галичини євреї до певного часу всіляко підтримували поляків⁴⁸.

Під час виборчої кампанії 1911 р. лідери УНДП намагалися переконати громадськість у доброзичливому ставленні українців до євреїв⁴⁹. Дотримуючись виробленої тактики, УНДП у часі виборів виступила на підтримку сіоністів А. Штандта (Броди–Тернопіль), М. Рінгеля (Бучач), Герсона Ціппера (Дрогобич), Леона Райха (Стрий–Калуш). Найактивніше націонал-демократи підтримували кандидатуру А. Штанда, котрий постійно виявляв прихильне ставлення до національних прагнень українців та міжнаціонального порозуміння загалом. Попри те, українсько-єврейська співпраця на результати виборів значного впливу не справила, хоча сіоністів підтримала більша кількість виборців, ніж 1907 р⁵⁰. Як наслідок, сіоністи втратили своє парламентське представництво.

Загалом українсько-єврейський союз на виборах 1907 і 1911 рр. до Австрійського парламенту відбувся та здобув низку важливих результатів. Зокрема, де-факто було зруйновано стереотип про українсько-єврейське протистояння та міжнаціональне несприйняття одне одного на східногалицьких теренах. І українці, і євреї в умовах польської переваги зуміли віднайти шляхи, щоб налагоджувати діалог з метою майбутньої суспільно-політичної співпраці.

Підсумком, як вирішувати єврейське питання в Галичині у візії Ю. Романчука, можна вважати ймовірно укладений ним 1918 р. проект Конституції Галицької Республіки. Зокрема у низці його параграфів провідне місце серед національного представництва майбутнього державного утворення мало бути відведене саме єврейській людині. Так у 4 параграфі – “Державні народності” – на переконання укладача, у Галицькій Республіці “[...] узнається отсі три головні народності: українська, далі польська і жидівська. Вони користуються рівними правами на области публічного життя. Прочі народності в державі творять національні меншини та їх права і охорону запоручає конституція”⁵¹.

⁴⁶ “Рептильний і вибори”. *Діло*. Ч. 78. (1911): 2.

⁴⁷ “З ким повинні тримати Жиди, з Поляками чи з Русинами?”. *Свобода*. Ч. 24. (1911): 2–3.

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ “З жидівських таборів”. *Діло*. Ч. 164. (1911): 4.

⁵¹ Проект конституції “Галицької республіки”, складений [Юліаном Романчуком], ЦДІА України у Львові, ф. 382, оп. 1, спр. 7, арк. 1.

Що стосувалося виборчого процесу, то послів до Державної Ради мали обирати на п'ятирічний період по народах, які окремо вибирали своїх представників, а національні меншини усіх разом. Кількісний розподіл посольських мандатів між ними мав бути переведений виборчою ординацією пропорційно чисельності кожної етнонаціональної групи до загального числа населення⁵².

Водночас забезпечувався доступ до освіти, зокрема народні та середні школи повинні були забезпечувати потреби для всіх трьох народів. За конституційним проектом актуальним постало і мовне питання. “Зовнішніми мовами урядовими в Галицькій Республіці, в устних і писменних зносинах, є мови: українська, далі польська і жидівська” – вказано у дев'ятому параграфі⁵³. Закони, урядові розпорядження, різного роду ухвали повинні були створюватись згаданими мовами.

Незважаючи на послаблення політичного впливу Ю. Романчука, фахова обізнаність та практичний досвід в єврейській проблематиці та міжнаціональних взаєминах забезпечили йому авторитетність і серед українських, і єврейських громадських кіл. Схоже визнання свого часу отримував також І. Франко⁵⁴. Зокрема, часопис “Chwila” у березні 1926 р. звертався до Ю. Романчука, прохаючи висловити власне бачення з таких питань: як повинна була сформуватись взаємна національна, соціальна та культурна політика обох народів, для переходу від непорозуміння і недоброзичливості до згідного і позитивного співжиття обох народів? Якими позитивними засобами для цього повинна була скористатись інтелігенція і публіцистика обох народів?⁵⁵.

Отже, єврейське питання як і українсько-єврейські взаємини глибоко відображені у громадсько-політичній діяльності Ю. Романчука. На початковому етапі партійного шляху, очолюючи УНДП, можна простежити елементи його негативної позиції щодо єврейської спільноти в контексті політико-економічних реалій на галицьких землях. Однак досить швидко Ю. Романчук змінив своє ставлення та послідовно відстоював інтереси єврейської людности, також і через національні прагнення українців. Очевидно, що зміна поглядів обумовлювалась політичними обставинами початку ХХ ст. та конфігурацією сил у міжнаціональних взаєминах. Його власне бачення разом із загальною позицією УНДП, засвідчили відсутність перешкод для українсько-єврейського порозуміння та політичної співпраці. Підсумком таких напрацювань стали безпрецедентні засади конституційного проекту Галицької Республіки, які мали меті завершити процеси здобуття рівних громадянських та політичних прав єврейської спільноти в Галичині.

---

⁵² Проект конституції “Галицької республіки”, складений [Юліаном Романчуком], ЦДА України у Львові, ф. 382, оп. 1, спр. 7, арк. 2–2 зв.

⁵³ Там само, арк. 3 зв.

⁵⁴ Відозви, запрошення, листи, Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 3, спр. 1621, арк. 74, 105.

⁵⁵ Листи видавництва та книгарні у Відні з проханням надіслати рецензії і повідомлення та інші питання, ЦДА України у Львові, ф. 382, оп. 1, спр. 12, арк. 7.

POLITICAL VISION OF JULIAN ROMANCHUK CONCERNING JEWISH COMMUNITY IN GALICIA AT THE TURN OF THE XX CENTURIES

Nazar VASKIV

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries
Universytetska str.,1, Lviv. 79000, Ukraine
e-mail: nazarvask@gmail.com

The main objective of the article is to analyze the Julian Romanchuk's contribution to resolving the problems of Jews in Galicia in the late 19th and early 20th centuries.

The period of the late 19th and early 20th centuries saw changes in the attitude of the leading political figures of Galicia to the Jewish community. The relevance of the latter was caused by attempts to improve Ukrainian-Jewish relations on the basis of understanding and cooperation. Such transformation of the worldview can be vividly traced in the activities of Julian Romanchuk, the leader of the Ukrainian National Democratic Party (UNDP) and a well-known parliamentarian.

Like most of the other leading figures in Galician politics, Julian Romanchuk had a comprehensive knowledge of the Jewish problems in the region. Having information about the size of the Jewish population in Galicia and their political views, he was clearly aware of the importance of Jews not only in Galician politics, but also in Austro-Hungarian politics in general. The influence of Jews was particularly significant during the election campaigns, which in turn determined the number of their representatives in the composition of the elected authorities. With the emergence and development of the Zionist movement among the Jewish population, the Poles openly feared that they might lose their political ally.

There is evidence that, given the political and economic situation in Galicia, Julian Romanchuk had a negative attitude to the Jewish community at the initial stage of his career. After a short period of time, however, he changed his attitude and began to consistently defend the interests of the Jewish population, including through the national aspirations of Ukrainians. This marked the beginning of gradual establishment of relations between the National Democrats and the Zionists, and the formation of the foundation for their political cooperation.

Later, Julian Romanchuk continued to promote Ukrainian-Jewish relations, which were formalized in the draft constitution of the Galician Republic. The provisions of the draft constitution aimed to complete the process of gaining equal civil and political rights by the Jews in Galicia.

Keywords: Jewish, Julian Romanchuk, Ukrainian-Jewish relations, Galicia (Halychyna).

REFERENCES

- “A new victory”. *Svoboda*. 1907. n. 21. (in Ukrainian).
“About Electoral reform”. *Svoboda*. 1905. n. 48. (in Ukrainian).
Arkusha, Olena. “From Podoliañs to the endemic (evolution of Polish-Ukrainian relations at the turn of the XIX XX centuries)”, *Ukrainian-Polish relations in Galicia in the XX century*. Ivano-Frankivsk: Plai, 1997, 81–89. (in Ukrainian).
Bulachek, Volodymyr. “Socio-political activity of J. Romanchuk (1842–1942)”, *Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia kandydata istorychnykh nauk*. Lviv, 2011, 17. (in Ukrainian).
“Calculating the strength of Galician Jews”. *Dilo*. 1900. n. 231 and 232. (in Ukrainian).
“City districts”. *Svoboda*. 1907. n. 6. (in Ukrainian).
“Congress of Zionists in Lviv”, *Dilo*, 1903. Addition n. 254–255. (in Ukrainian).
“Congress of Zionists” [z:], *Dilo*, 1903. n. 185. (in Ukrainian).

- Chornovol, Ihor. “*Ukrainian fraction of the Galician Regional Diet 1861–1901 (essay on the history of Ukrainian parliamentarism)*”. Lviv, 2002, 288 (in Ukrainian).
- Deichakivskiy, Ihor. “*Yulian Romanchuk*”. Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, 1998, 71. (in Ukrainian).
- “Elections”, *Dilo*, 1907, n. 108. (in Ukrainian).
- “Election statistics”, *Dilo*, 1907, n. 102. (in Ukrainian).
- “Folk tactics”. *Svoboda*. 1900. n. 3. (in Ukrainian).
- “From Jewish camps”, *Dilo*, n. 164. (in Ukrainian).
- Hankevych, Mykola. “*Socialist International and War*”. 1915, 32. (in Ukrainian).
- “Jewish attack”, *Dilo*, 1900, n. 279. (in Ukrainian).
- “Jews and elections”, *Dilo*, 1907. n. 72. (in Ukrainian).
- “Jews in Galicia”, *Dilo*, 1902. n. 200. (in Ukrainian).
- Malts, Davyd. “In the case of Rusko-Jewish”, *Dilo*, 1907, n. 71. (in Ukrainian).
- Melnyk, Andrii. “State and legal views of Julian Romanchuk” : *avtoref. dysertatsii kand. yuryd. nauk* : 12.00.01. Lviv, 2015, 20. (in Ukrainian).
- Merunovych, Teofil. “*Conclusions of the Diet on the Jewish question*” Lviv, 1881, 45 (in Polish).
- Merunovych, Teofil. “*Seven Petitions Made to the High Galician National Sejm in the 1880 Session for the Equality of Jews*”. Lviv, 1880, 14. (in Polish).
- Merunovych, Teofil. “*On the method and goals of the hearings on the Jewish question by Teofil Merunowicz*”. Lviv, 1879, 61. (in Polish).
- Merunovych, Teofil. “*Jewish national politics of the present day (Die Ostjudenfrage)*”. Lviv, 1917, 156. (in Polish).
- Merunovych, Teofil. “*Żydzi*”. Lwów, 1879, 222. (in Polish).
- Nazaruk, Osyp. “How Jews work”. *Hromadskiy holos*. 1906. n. 39. (in Ukrainian).
- Okhrymovych, Volodymyr. “About falsification of national statistics at previous conscriptions”. *Dilo*. 1910. n. 286. (in Ukrainian).
- Okhrymovych, Volodymyr. “About falsification of national statistics at previous conscriptions (The End)”. *Dilo*. 1910. n. 287. (in Ukrainian).
- “Our folk tactics”. *Dilo*. 1900. n. 13. (in Ukrainian).
- “Parliamentary representation of Galicia”. *Dilo*. 1907. n. 113. (in Ukrainian).
- Pylypyshyn, Oleh. “Election campaigns to the Vienna Parliament in Eastern Galicia (1895–1910): proposals of Yu. Romanchuk”. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 2013. Vyp. XXXVII, 60–65. (in Ukrainian).
- Pylypyshyn, Oleh. “Julian Romanchuk as a co-founder and member of Ukrainian political parties (1899–1923)”. *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*, 2014. Vyp. XXXVIII, 97–100. (in Ukrainian).
- Rasevych, Vasyl. *Ukrainian National Democratic Party (1899–1918): avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandata istorychnykh nauk: spets. 07.00.01 Istorii Ukrainy*. Lviv, 1996, 22 (in Ukrainian).
- “Reptile and elections”. *Dilo*, 1911, n. 78. (in Ukrainian).
- Romanchuk Yulian. “*The Ruthenians and their opponents in Galicia*” Vienna. 1902, 40 (in German).
- Shanes, Joshua . “*An unlikely alliance: the 1907 Ukrainian–Jewish electoral coalition*”. *Nations and Nationalism*. 15 (3). 2009, 483–505. (in English).
- “Speech by Mykola Hankevich”. *Zemia i volia*. 1908. n. 36. (in Ukrainian).

- “*Speeches by Franciszek Smolka at the meetings of the Galicia on the Diet on September 30 and October 8, 1868 in the Jewish question*”. Lviv, 1868, 8. (in Polish).
- Statistical data on the national composition of Eastern Galicia compiled by V. Okhrimovich. State Archive of Lviv Region, Fond 372 Series 1, File 7, 28 Sheets (in Ukrainian).
- M. Pavlik’s article “The Jewish Question” and “Geography of Russia”. State Archive of Lviv Region, Fond 663 Series 1, File 24, 60 Sheets (in Ukrainian).
- Letters from publishers and bookstores in Vienna asking for reviews and messages and other questions. State Archive of Lviv Region, Fond 382, Series 1, File 12, 16 Sheets (in Ukrainian).
- Notes and extracts of Romanchuk Y. on political issues. State Archive of Lviv Region, Fond 382, Series 1, File 60, 52 Sheets (in Ukrainian).
- Draft Constitution “Galician republic”, compiled by Julian Romanchuk. State Archive of Lviv Region, Fond 382, Series 1, File 7, 4 Sheets (in Ukrainian).
- “*The Galicia statistics manual published by the National Statistical Office edited by dr. Tadeusz Pilat*”. Lviv, 1908. 184 (in Polish).
- “The Jewish voice in the ruska cause” *Dilo*, 1910. n. 159. (in Ukrainian).
- Uchasnyk. “Movement for electoral reform”. *Svoboda*, 1905, n. 49. (in Ukrainian).
- Vasiutynski, Bohdan. “*Jewish population in Poland in the nineteenth and twentieth centuries*”. Warsaw 1930, 225 (in Polish).
- Appeals, invitations, letters. Department of Manuscripts and Textology of the Institute of Literature. T.G. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine. Fond 3. File 1621, 210 Sheets. (in Ukrainian).
- Voldan, Aloiz. “On the Crossroads: Ivan Franko and the Jewish Question in Galicia”. Kyiv: Krytyka, 2016, 184. (in Ukrainian).
- “Vshekhpoliaky provoke an anti-Jewish pogrom”, *Dilo*, 1907, n. 65. (in Ukrainian).
- Yavorski, Vladyslav. “*After the elections*”. Krakiv, 1907, 28. (in Polish).
- “With whom should the Jews keep, with the Poles or with the Ruthenians?” *Svoboda*, 1911, n. 24. (in Ukrainian).
- X. “Teaching choice from the cities of Brody= Zolochiv”. *Svoboda*, 1906. n. 37. (in Ukrainian).